

Teismo praktikos rinkinys

GENERALINIO ADVOKATO
MACIEJ SZPUNAR IŠVADA,
pateikta 2021 m. kovo 10 d.¹

Byla C-13/20

**Top System SA
prieš
Belgijos valstybę**

(*cour d'appel de Bruxelles* (Briuselio apeliacinis teismas, Belgija) prašymas priimti prejudicinį sprendimą)

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą – Autorių teisės ir gretutinės teisės – Direktyva 91/250/EEB – Kompiuterių programų teisinė apsauga – 5 straipsnio 1 dalis – Apribojimų išimtys – Klaidoms ištaisyti būtini veiksmai – 6 straipsnis – Kompiuterio programos dekompiliavimas“

Ižanga

1. Šioje byloje Teisingumo Teismui suteikiama nauja galimybė išnagrinėti kompiuterių programų teisinės apsaugos ypatumus. Iš tiesų, nors ir Sąjungos teisėje², ir tarptautinėje teisėje³ pripažįstama, kad kompiuterių programos yra saugomos autorių teisių kaip literatūros kūrinių, jos skiriasi nuo šių kūrinių daugeliu aspektų. Kompiuterių programų, kaip apsaugos objektų, specifinį pobūdį parodo šios apsaugos mechanizmai, kurie nuo bendrųjų autorių teisių taisyklių skiriasi tiek, kad kai kurie autoriai kalba apie *de facto* egzistuojančią *sui generis* apsaugos sistemą⁴.

2. Visų pirma pažymėtina ne tik tai, kad kompiuterių programų tikslas yra praktinis naudingumas, bet ir tai, kad šis naudingumas yra labai ypatingas: leisti veikti kompiuteriams. Iš tiesų tokią programą sudaro visuma instrukcijų, kurias vykdo kompiuteris ir kurios leidžia jam atlikti tam tikras užduotis⁵. Tai reiškia, jog, priešingai nei bet kuri kita autorių teisių saugomų objektų kategorija, kompiuterių programos nėra skirtos naudoti žmonių suvokimui prieinama forma. Be to, pirmosios kompiuterių programos buvo laikomos pačios mašinos priedais ir tik laipsniškai *software* įgijo savarankiškumą *hardware* atžvilgiu⁶.

¹ Originalo kalba: prancūzų.

² Žr. šios išvados 9 punktą.

³ Žr. 1996 m. gruodžio 20 d. Ženevoje priimtos PINO autorių teisių sutarties 4 straipsnį.

⁴ Žr., be kita ko, Markiewicz, R., *Ilustrowane prawo autorskie*, Wolters Kluwer, Varšuva, 2018, p. 463. Kiti autoriai kompiuterių programas laiko „raštais, kaip apibrėžta įstatyme“, žr. Vivant, M., Bruguière, J.-M., *Droit d'auteur et droits voisins*, Dalloz, Paryžius, 2015, p. 183.

⁵ Janssens, M.-Ch., „The Software Directive“ in Stamatoudi, I., ir Torremans, P., *ES Copyright Law. A Commentary*, Edward Elgar Publishing, Čeltnamas, 2014, p. 89–148, ypač p. 93.

⁶ Bing, J., „Copyright Protection of Computer Programs“, in Derclaye, E., (leid.), *Research Handbook on the Future of ES Copyright*, Edward Elgar Publishing, Čeltnamas, 2009, p. 401–425, ypač p. 401.

3. Žinoma, esant tam tikroms situacijoms, kurios gali būti svarbios dėl autorių teisių, žmogaus susipažinimas su kompiuterio programa gali būti naudingas, pavyzdžiui, siekiant sukurti konkuruojančią ar papildomą programą. Tačiau iš principo ne naudotojas, o kompiuteris „susipažįsta“ su programa ir ją vykdo. Taigi naudą naudotojui teikia ne pati kompiuterio programa, o funkcinės galimybės, kurias ši programa leidžia įgyvendinti kompiuteriui. Dėl to kompiuterio programos panašesnės į patento saugomus išradimus nei į „klasikinius“ kūrinius, kurie saugomi autorių teisių.

4. Iš šios pirmosios kompiuterių programų savybės kyla antroji, t. y. jų išraiškos forma. Iš tiesų kompiuterio programa skirta ne tam, kad ją suvoktų žmogus, o tam, kad ją suprastų mašina, todėl ji turi būti išreikšta šiai mašinai suprantamu būdu. Šis išraiškos būdas – tai dvinaris kodas, t. y. „raštas“, kuris apsiriboja dviem žymenimis, paprastai pavaizduotais kaip 0 ir 1, tačiau šis vaizdavimas vis dar sudaro sutartinius ženklus, skirtus žmogui naudoti. Kompiuterio procesorius „skaito“ šiuos ženklus kaip skirtingus elektros įtampos dydžius.

5. Nors vadinamųjų „pirmos kartos“ kompiuterių programos dažnai buvo užkoduotos tiesiogiai dvinare forma, šiuolaikinės programos yra per sudėtingos, kad galėtų būti kuriamos arba net skaitomos šia forma. Taigi egzistuoja programavimo kalbos, vadinamos „aukšto lygio kalbomis“, kuriomis pateikiamos įvairios kompiuteriams skirtos instrukcijos, užkoduotos natūraliai kalbai artima išraiškos forma, kuri yra suvokiama žmogui ir suprantama tiems, kas moka šią kalbą. Tokia programavimo kalba sukurta kompiuterio programa yra jos „pirminis tekstas“. Paskui, naudojant specialią programinę įrangą – „kompiliatorių“, pirminis tekstas „kompiliuojamas“ į „objektinį kodą“ arba „mašininį kodą“, t. y. į formą, kurią gali suprasti ir vykdyti kompiuteris⁷.

6. Vis dėlto praktikoje kompiuterių programos paprastai pateikiamos naudotojams tik objektinio kodo forma. Tai leidžia naudoti šias programas vykdant kompiuteriuose, tačiau neleidžia sužinoti jų turinio, o tai yra neįprasta kalbant apie autorių teisių saugomą kūrinių. Šioje byloje būtent tai ir sudaro esminį klausimą – ar kompiuterio programos naudotojas turi teisę minėtos programos objektinį kodą išversti į pirminį programos tekstą (tokia operacija vadinama „dekompiliavimas“), siekdamas sužinoti jo turinį, ir, jei taip, – kokia tokios teisės apimtis.

7. Šis klausimas susijęs su trečiąja kompiuterių programų, kaip autorių teisių apsaugos objektų, savybe: sąsaja tarp šios apsaugos ir klasikinio autorių teisių principo, pagal kurį yra saugomos ne idėjos, o tik jų išraiška. Šis principas atspindi autorių teisių loginį pagrindą – prisidėti ne tik prie kūrybos, apsaugant autorių kūrybinį darbą, bet ir prie idėjų platinimo bei prieinamumo užkertant kelią jų monopolizavimui, kad idėjos galėtų būti kitų kūrinių šaltinis. Tačiau tai, kad tokia kompiuterių programų išraiška, kokia paprastai jos platinamos, yra neprieinama žmogaus suvokimui, leidžia paslėpti idėjas, kuriomis grindžiamos šios programos, taip suteikiant jų autoriams apsaugą, viršijančią tai, kas pateisinama atsižvelgiant į autorių teisių tikslus⁸. Taigi kompiuterių programos yra vienintelė saugomų kūrinių kategorija, kai susipažinti su šių kūrinių pagrindu sudarančiomis idėjomis neįmanoma pasinaudojant paprasta jusline analize, kuriai nereikia atlikti veiksmų, patenkančių į autoriaus monopolijos sritį⁹.

⁷ Arba, konkrečiau kalbant, tam tikrą architektūrą turintis procesorius, nes objektinio kodo instrukcijos yra specifinės kiekvienam procesorių tipui ir jų nevykdys kitokio tipo procesorius.

⁸ Žr., be kita ko, Karjala, D. S., „Copyright Protection of Computer Documents, Reverse Engineering and Professor Miller“, *University of Dayton Law Review*, 1994, t. 19, p. 975–1020.

⁹ Shemtov, N., „Beyond the Code. Protection of Non-Textual Features of Software“, *Oxford University Press*, Oksfordas, 2017, p. 28. Dėl išsamesnio idėjos ir išraiškos dichotomijos nagrinėjimo ir jos taikymo kompiuterių programoms žr. visų pirma šio veikalo p. 102–127.

8. Šie įvadiniai argumentai man atrodo būtini siekiant išnagrinėti šią bylą atsižvelgiant į specifinį kompiuterių programų apsaugos pagal autorių teises kontekstą. Iš tiesų pagrindinė problema šioje byloje, t. y. klausimas dėl teisės dekompiliuoti programą, negalėtų kilti kalbant apie jokią kitą saugomų objektų kategoriją vien dėl to, kad dekompiliavimo procesas ir joks analogiškas procesas nėra būtini norint pasiekti kūrinių, priklausančių kitokioms kategorijoms nei kompiuterių programos, turinį.

Teisinis pagrindas

Sąjungos teisė

9. 1991 m. gegužės 14 d. Tarybos direktyvos 91/250/EEB dėl kompiuterių programų teisinės apsaugos¹⁰ 1 straipsnyje nustatyta:

„1. Vadovaudamasi šios direktyvos nuostatomis, valstybės narės taiko kompiuterių programoms tokią autorių teisių apsaugą kaip ir literatūros kūriniams, apibrėžtiems pagal Berno konvenciją dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos. Šioje direktyvoje sąvoka „kompiuterio programa“ apima ir parengiamąją projektinę medžiagą.

2. Šioje direktyvoje numatyta apsauga taikoma kompiuterio programos išraiškai bet kuria forma. Pagal šią direktyvą autorių teisių apsauga netaikoma idėjoms ir principams, kuriais remiasi kompiuterio programos elementai, įskaitant elementus, kuriais remiasi jos sąsajos.

3. Kompiuterio programai taikoma apsauga, jei ji yra originali ta prasme, kad tai – paties autoriaus intelekto kūrinys. Teisei į apsaugą nustatyti netaikomi jokie kiti kriterijai.“

10. Šios direktyvos 4 straipsnio a ir b punktuose nurodyta:

„Vadovaujantis 5 ir 6 straipsnių nuostatomis, autoriaus teisių turėtojo išimtinės teisės, kaip apibrėžta 2 straipsnyje, apima teisę pačiam arba leisti kitam:

- a) nuolat arba laikinai bet kokiomis priemonėmis ir forma atgaminti visą kompiuterio programą arba jos dalį. Jei kompiuterio programos įdiegimui, peržiūrėjimui, paleidimui, perdavimui ar saugojimui būtinas toks atgaminimas, tokiems veiksams reikia gauti autoriaus teisių turėtojo leidimą;
- b) versti, pritaikyti, sutvarkyti ar kitaip pakeisti kompiuterio programą bei atgaminti šių veiksmų rezultatus, nepažeidžiant asmens, kuris keičia programą, teisių“.

11. Minėtos direktyvos 5 straipsnio 1 dalyje nustatyta:

„Jei nėra konkrečių sutartinių nuostatų, 4 straipsnio a ir b punktuose nurodytiems veiksams nereikia autoriaus teisių turėtojo leidimo, kai tokie veiksmai yra būtini tam, kad kompiuterio programą teisėtai įsigijęs asmuo galėtų ją naudoti pagal paskirtį ir taisyti jos klaidas.“

¹⁰ OL L 122, 1991, p. 42; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 17 sk., 1 t., p. 114.

12. Galiausiai tos pačios direktyvos 6 straipsnyje „Dekompiliavimas“ nustatyta:

„1. Autoriaus teisių turėtojo leidimas nebūtinai, kai kodo atgaminimas (atkūrimas) ir jo [formos] vertimas, kaip apibrėžta 4 straipsnio a ir b punktuose, yra būtini, norint gauti informaciją apie tai, kaip užtikrinti savarankiškai sukurtos kompiuterio programos suderinamumą su kitomis programomis, jei laikomasi šių sąlygų:

- a) jei tokius veiksmus atlieka licenciją turintis asmuo arba kitas teisę naudoti programos kopiją turintis asmuo, arba jų įgaliotas tai atlikti asmuo;
- b) suderinamumui užtikrinti būtina informacija anksčiau nebuvo laisvai prieinama a punkte nurodytiems asmenims
ir
- c) tokie veiksmai atliekami tik su tomis originalios programos dalimis, kurios yra būtinos suderinamumui užtikrinti.

2. Informaciją, gautą pagal šio straipsnio 1 dalies nuostatas, draudžiama:

- a) naudoti kitiems tikslams, o ne savarankiškai sukurtos kompiuterio programos suderinamumui užtikrinti;
- b) perduoti kitiems asmenims, išskyrus, kai tai būtina savarankiškai sukurtos kompiuterio programos suderinamumui užtikrinti;
ir [arba]
- c) naudoti kokiai nors savo išraiška iš esmės panašiai kompiuterio programai sukurti, pagaminti ar parduoti, arba kitam veiksmui, kuris pažeidžia autorių teises.

3. Vadovaujantis Berno konvencijos dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos nuostatomis, šio straipsnio nuostatų negalima aiškinti taip, kad jos leistų jį taikyti nepagrįstai pažeidžiant teisėtus autoriaus teisių turėtojo interesus, ar prieštarautų įprasto kompiuterio programos naudojimui.“

13. Nuo 2009 m. gegužės 24 d. Direktyva 91/250 buvo panaikinta pagal Direktyvos 2009/24/EB¹¹ 10 straipsnį. Vis dėlto faktinėms aplinkybėms pagrindinėje byloje *ratione temporis* išlieka taikoma Direktyva 91/250. Be to, bylai svarbios šios direktyvos nuostatos nebuvo pakeistos.

Belgijos teisė

14. Direktyvos 91/250 4, 5 ir 6 straipsniai, iš esmės pakartoti pažodžiui, buvo perkelti į Belgijos teisę 1994 m. birželio 30 d. Įstatymo, kuriuo į Belgijos teisę perkeliama 1991 m. gegužės 14 d. Tarybos direktyva 91/250/EEB dėl kompiuterių programų teisinės apsaugos, 5, 6 ir 7 straipsniais¹².

¹¹ 2009 m. balandžio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl kompiuterių programų teisinės apsaugos (OL L 111, 2009, p. 16).

¹² *Moniteur belge*, 1994 m. liepos 27 d., p. 19315.

Faktinės aplinkybės, procesas ir prejudiciniai klausimai

15. *Selor* (Federalinės administracijos atrankos tarnyba) yra Belgijos viešoji įstaiga, kuri buvo integruota į Strategijos ir palaikymo federalinę viešąją tarnybą, atsakingą už įvairių viešųjų administracijos tarnybų būsimų darbuotojų atranką ir orientavimą. Belgijos valstybė laikoma pagrindinės bylos šalimi.

16. Pagal Belgijos teisę įsteigta bendrovė *Top System SA* kuria kompiuterių programas ir teikia įvairias informacinių technologijų paslaugas savo klientams. Daugelį metų ji bendradarbiauja su *Selor*.

17. *Top System*, be kita ko, yra įvairių *Selor* prašymu sukurtų taikomųjų programų autorė, įskaitant SWA (*Selor Web Access*), dar vadinamos „eRecruiting“. Šias taikomąsias programas sudaro, pirma, „individualiai“ sukurti elementai, kuriais tenkinami *Selor* poreikiai ir specialūs reikalavimai, ir, antra, *Top System* iš TSF (*Top System Framework*) – programos, kurios autorė ji yra, – paimti elementai. Viena iš TSF sudedamųjų dalių yra DGE (*DataGridEditor*). *Selor* turi *Top System* sukurtų taikomųjų programų naudojimo licenciją.

18. 2008 m. vasario 6 d. *Selor* ir *Top System* sudarė paslaugų sutartį; viena iš šių sutarčių buvo skirta naujai plėtros aplinkai įdiegti ir sukonfigūruoti, taip pat *Selor* taikomųjų programų šaltiniams integruoti ir perkelti į šią naują aplinką. 2008 m. birželio–spalio mėn. buvo pasikeista elektroniniais laiškais dėl problemų, susijusių su tam tikromis taikomosiomis programomis, be kita ko, su *eRecruiting*.

19. Po šio susirašinėjimo buvo pradėtas ginčas Briuselio (Belgija) komercinių bylų teismuose. Konkrečiai kalbant, 2009 m. liepos 6 d. *Top System* pareiškė ieškinį *Selor* ir Belgijos valstybei *tribunal de commerce de Bruxelles* (Briuselio komercinių bylų teismas, Belgija), iš esmės prašydama konstatuoti, kad *Selor* dekompiliavo programinę įrangą TSF. *Top System*, be kita ko, teigė, kad buvo pažeistos jos išimtinės teisės į TSF, ir prašė priteisti žalos atlyginimą iš *Selor* ir Belgijos valstybės. Byla buvo perduota *tribunal de première instance de Bruxelles* (Briuselio pirmosios instancijos teismas, Belgija), o šis pripažino reikalavimą atlyginti žalą nepagrįstu.

20. *Top System* apskundė šį sprendimą prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui. Šiame teisme *Selor* pripažino, kad siekdama deaktivuoti netinkamą funkciją ji dekompiliavo dalį TSF, kurios funkcijos buvo integruotos į *Selor* taikomąsias programas. *Selor* teigia turinti teisę atlikti šį dekompiliavimą, pirma, pagal sutartį (ši teiginį prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas atmeta kaip nepagrįstą) ir, antra, pagal Direktyvos 91/250 5 straipsnio 1 dalį perkeliančias nuostatas. Tačiau *Top System*, ginčydama bet kokios klaidos jos programinėje įrangoje buvimą, teigia, kad kompiuterio programos dekompiliavimas ne pagal sutartį leidžiamas tik pagal šios direktyvos 6 straipsnį ir ne klaidų ištaisymo, o savarankiškai sukurtos programinės įrangos suderinamumo tikslais.

21. Šiomis aplinkybėmis *cour d'appel de Bruxelles* (Briuselio apeliacinis teismas, Belgija) nusprendė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus:

„1) Ar [Direktyvos 91/250] 5 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama taip, kad pagal ją teisėtai kompiuterinę programą įsigijusiam asmeniui leidžiama dekompiliuoti ją visą arba jos dalį, kai toks dekompiliavimas būtinas, siekiant jam sudaryti galimybę ištaisyti klaidas, kurios daro įtaką tos programos veikimui, įskaitant atvejį, kai atliekant ištaisymo veiksmus deaktyvuojama funkcija, kuri daro įtaką tinkamam taikomosios programos, kurios dalis yra ši programa, veikimui?

2) Jei taip, ar turi būti laikomasi dar ir [Direktyvos 91/250] 6 straipsnyje nustatytų ar kitų sąlygų?“

22. 2020 m. sausio 14 d. Teisingumo Teismas gavo prašymą priimti prejudicinį sprendimą. Rašytines pastabas pateikė pagrindinės bylos šalys ir Europos Komisija. Atsižvelgdamas į esamas aplinkybes, susijusias su sveikatos krize, Teisingumo Teismas nusprendė atšaukti teismo posėdį. Šalys raštu atsakė į Teisingumo Teismo klausimus.

Analizė

Dėl pirmojo prejudicinio klausimo

23. Pirmuoju prejudiciniu klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės klausia, ar Direktyvos 91/250 5 straipsnio 1 dalis leidžia teisėtam kompiuterio programos įgijėjui dekompiliuoti šią programą, kai šis dekompiliavimas yra būtinas siekiant ištaisyti klaidas, turinčias įtakos jos veikimui. Iš sprendimo dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą matyti, kad šio teismo abejonės susijusios, be kita ko, su *Top System* argumentu, kad kompiuterio programos dekompiliavimas leidžiamas tik šios direktyvos 6 straipsnyje numatytu atveju¹³, todėl jis negalimas minėtos direktyvos 5 straipsnyje numatytais atvejais. Norint atsakyti į šį klausimą, reikia išnagrinėti autoriaus teisių į kompiuterio programą turėtojo prerogatyvas teisėto šios programos įgijėjo atžvilgiu.

Dėl autoriaus teisių turėtojo ir teisėto kompiuterio programos įgijėjo santykių

24. Visų pirma pažymėtina, kad Direktyvos 91/250 4 straipsnyje numatytos išimtinės (apsauginio pobūdžio¹⁴) autoriaus teisių turėtojo teisės į jo kompiuterio programą. Pirmoji iš šių teisių – tai atgaminimo teisė, kuri apibrėžta itin plačiai, nes apima ne tik bet kokias nuolatinio ar laikino atgaminimo formas, bet ir atgaminimo veiksmus, būtinus programai naudoti. Tačiau, priešingai nei kalbant apie kitų kategorijų kūrinius ir, kad ir kaip būtų, priešingai nei atskira laikmena platinamų kūrinių atveju, kompiuterio programai naudoti visuomet būtinas jos atgaminimas, kad ir laikinas, kompiuterio atmintyje. Taigi išimtinės autoriaus teisių turėtojo teisės, susijusios su kompiuterių programomis, reiškia didesnę kišimąsi į privačią naudotojo sferą nei kitų saugomų

¹³ T. y. siekiant užtikrinti kompiuterio programos, sukurtos nepriklausomai nuo dekompiliuotos programos, suderinamumą.

¹⁴ Autoriaus teisių turėtojas turi teisę atlikti tam tikrus veiksmus „pa[ts] arba leisti kitam“.

objektų kategorijų atveju, nes *de facto* reikalaujama minėto teisių turėtojo leidimo net paprastam programos naudojimui. Taigi Direktyvoje 91/250 nėra išimčių, lygiaverčių toms, kurios numatytos Direktyvos 2001/29/EB¹⁵ 5 straipsnio 1 dalyje ir 2 dalies b punkte.

25. Be to, pagal Direktyvą 91/250 autoriaus teisių turėtojo monopolija apima visą eilę veiksmų, susijusių su kompiuterio programos pakeitimu, įskaitant teisę „atgaminti šių veiksmų rezultatus“. Šiuo atveju autoriaus teisių turėtojo teisės taip pat yra itin plačios, palyginti su klasikinėmis autorių teisių taisyklėmis, pagal kurias kūrinio pakeitimas gali patekti į išimtinių autoriaus teisių sritį tik tuomet, kai pakeitimo rezultatas viešai skelbiamas.

26. Taigi autoriaus teisių į kompiuterio programą turėtojo monopolija apima ne tik klasikinius kūrinio naudojimo veiksmus, numatytus autorių teisių srityje, bet ir naudojimąsi šiuo kūriniu privačioje naudotojo sferoje.

27. Galiausiai, Direktyvoje 91/250 yra įtvirtinta platinimo teisė, kuri nėra susijusi su šia byla.

28. Vis dėlto šios plačiai apibrėžtos autoriaus teisių turėtojo prerogatyvos dėl jo santykių su teisėtu kompiuterio programos įgijėju yra apribotos. Iš tiesų pagal Direktyvos 91/250 4 straipsnio įžanginį sakinį išimtinės teisės suteikiamos autoriaus teisių turėtojui, „vadovaujantis [šios direktyvos] 5 ir 6 straipsnių nuostatomis“. Taigi, net jei šiuose straipsniuose yra įtvirtintos išimtinių teisių išlygos¹⁶, faktiškai jais nustatytos šioms teisėms būdingos ribos. Pagal minėtos direktyvos 5 straipsnio 1 dalį autoriaus teisių turėtojo leidimo nereikia veiksmams, numatytiems jos 4 straipsnio a ir b punktuose, t. y. programos atgaminimui ir visoms jos pakeitimo formoms, kai tokie veiksmai yra būtini tam, kad kompiuterio programą teisėtai įsigijęs asmuo galėtų ją naudoti, įskaitant klaidų ištaisymą.

29. Direktyvos 91/250 5 straipsnio 1 dalyje numatyta ir šio straipsnio taikymo išlyga, t. y. kad teisėto kompiuterio programos įgijėjo veiksmams, atliktiems naudojant minėtą programą, savininko monopolija netaikoma, „[j]ei nėra konkrečių sutartinių nuostatų“.

30. Taigi, tikrasis Direktyvos 91/250 4 straipsnio a ir b punktų taikymo rezultatas – leisti autoriaus teisių į kompiuterio programą turėtojui, kiek tai susiję su jo santykiais su teisėtu programos įgijėju, išsamiai apibrėžti sutartyje sąlygas, kurioms esant šis įgijėjas gali naudotis šia programa. Tačiau nesant tokių sutartinių nuostatų įgijėjas turi teisę atlikti veiksmus, kuriems iš principo taikoma autoriaus teisių turėtojo monopolija, jei šie veiksmai neviršija to, kas būtina atitinkamos programos naudojimui pagal jos paskirtį, o tai apima ir klaidų ištaisymą.

31. Be to, tiesa, kad pagal Direktyvos 91/250 17 konstatuojamąją dalį „sutartimi negalima drausti įdiegti ir paleisti programą, kad būtų galima naudotis teisėtai įsigyta programos kopija ir taisyti jos klaidų“. Tačiau konstatuotina, kad šios direktyvos norminės dalies analizė leidžia daryti priešingą išvadą. Iš tiesų minėtoje direktyvoje ne tik nėra jokios aiškos nuostatos, kuri atitiktų šią konstatuojamąją dalį, bet ji net ir neleidžia tokio aiškinimo. Vienintelėje Direktyvos 91/250 nuostatoje, kuri galėtų turėti reikšmės šiuo klausimu, t. y. 5 straipsnio 1 dalyje, vienodai vertinami visi šios direktyvos 4 straipsnio a ir b punktuose išvardyti veiksmai. Šia nuostata nepaliekama jokios aiškinimo diskrecijos, kuria vadovaujantis tam tikriems veiksmams, t. y. kompiuterio programos įdiegimui ir paleidimui, taip pat klaidų ištaisymui, galėtų būti netaikoma

¹⁵ 2001 m. gegužės 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų suderinimo (OL L 167, 2001, p. 10; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 17 sk., 1 t., p. 230, klaidų ištaisymas OL L 314, 2008, p. 16).

¹⁶ Direktyvos 91/250 5 straipsnis pavadintas „Apribojimų išimtys“.

minėtos direktyvos 5 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta išlyga dėl konkrečių sutartinių nuostatų. Nors direktyvos konstatuojamosios dalys gali padėti aiškinti šias konstatuojamąsias dalis atitinkančias nuostatas, vis dėlto jos neturi norminės galios, leidžiančios pakeisti neegzistuojančias nuostatas arba taikyti aiškinimą *contra legem*.

32. Juo labiau kad Direktyvos 91/250 9 straipsnio 1 dalies antrame sakinyje aiškiai nustatyta, kad visos sutartinės nuostatos, prieštaraujančios 6 straipsniui bei 5 straipsnio 2 ir 3 dalims, yra niekinės. Taigi tai, kad Sąjungos teisės aktų leidėjas nenurodė minėtos direktyvos 5 straipsnio 1 dalies, gali būti vertinama tik kaip jo sąmoningas sprendimas.

33. Kaip atsakydama į atitinkamą Teisingumo Teismo klausimą teigė Komisija, gali būti, kad Direktyvos 91/250 17 konstatuojamoji dalis atspindi šios direktyvos pradinio pasiūlymo formuluotę¹⁷. Iš tiesų šio pasiūlymo 5 straipsnio 1 dalyje buvo daromas skirtumas tarp šalių sudarytų licencinių sutarčių ir vadinamųjų „prisijungimo“ sutarčių, kurių atveju kompiuterio programos įgijėjo sutarties laisvė apsiriboja sprendimu sudaryti sutartį arba jos nesudaryti. Komisijos teigimu, 17 konstatuojamojoje dalyje nurodytas draudimas susijęs tik su šia antra sutarčių kategorija. Tačiau galiausiai priimtame Direktyvos 91/250 5 straipsnio 1 dalies tekste šis skirtumas nedaromas. Taigi bet kurios licencinės sutarties dėl kompiuterių programos naudojimo sąlygos gali reglamentuoti visus tokio naudojimo aspektus, įskaitant įdiegimą ir paleidimą, taip pat klaidų ištaisymą.

34. Tai nėra taip neracionalu, kaip atrodo iš pirmo žvilgsnio. Žinoma, sunku įsivaizduoti programos naudojimo licenciją, kuri visiškai draudžia tokį naudojimą. Tačiau programos naudojimas gali būti ribojamas, pavyzdžiui, kiek tai susiję su kompiuterių, kuriuose programa gali būti įdiegta ir naudojama, skaičiumi, todėl gali būti draudžiama ją įdiegti ir paleisti papildomuose kompiuteriuose, taikant šį draudimą ir tam pačiam įgijėjui¹⁸. Tuo labiau tai pasakytina apie klaidų ištaisymą, kuris paprastai nepriskiriamas veiksams, būtiniams norint naudoti kompiuterio programą pagal paskirtį. Taigi klaidų ištaisymas gali būti paliktas tik autoriaus teisių turėtojui, nedarant poveikio programos naudojimo licencijos nuoseklumui¹⁹.

35. Taigi suprantu Teisingumo Teismo sprendime *SAS Institute*²⁰, padarytą išvadą, kad, atsižvelgiant į Direktyvos 91/250 17 konstatuojamąją dalį, sutartis negali drausti kompiuterio programos įdiegimo ir paleidimo veiksmų, būtinų jai naudoti, todėl naudojimo licencija, pagal kurią visiškai draudžiami šiam naudojimui būtini veiksmai, prieštarauja pati sau²¹. Tačiau, mano nuomone, ši išvada negali būti aiškinama kaip suteikianti šiai konstatuojamajai daliai savarankišką norminę galią.

36. Kalbant konkrečiau apie klaidų ištaisymą, pažymėtina, jog aiškinimas, pagal kurį būtų neleidžiama numatyti sutartyje, kad programos įgijėjas neturi teisės taisyti klaidų, pažeistų pusiausvyrą autoriaus teisių turėtojų nenaudai. Šis pusiausvyros pažeidimas taptų dar didesnis, jei Teisingumo Teismas pritartų mano siūlomam atsakymui šioje byloje ir nuspręstų, kad reikia

¹⁷ Žr. 1989 m. sausio 5 d. Komisijos pateiktą Tarybos direktyvos dėl kompiuterių programų teisinės apsaugos pasiūlymą (COM(88) 816 *final*).

¹⁸ Priešingai nei Direktyvos 91/250 5 straipsnio 3 dalyje, šios direktyvos 5 straipsnio 1 dalyje minimas ne programos kopijos naudotojas, o programos įgijėjas, neatsižvelgiant į įsigytų kopijų skaičių.

¹⁹ Be to, kompiuterio programų naudojimo sutartims taikomos kitos teisės normos, kaip antai sutarčių, vartotojų apsaugos ar konkurencijos teisės nuostatos. Šiomis taisyklėmis ribojama šalių sutarties laisvė, apsaugant kompiuterių programų įgijėjus nuo autorių teisių į šias programas turėtojų piktnaudžiavimo.

²⁰ 2012 m. gegužės 2 d. sprendimas (C-406/10, EU:C:2012:259, 58 punktas).

²¹ Kaip prieštaraujanti pačiam sutarties dėl kompiuterių programos naudojimo tikslui.

suteikti įgijėjui teisę dekompiliuoti programą šių klaidų ištaisymo tikslais prieš tai neprašant autoriaus teisių turėtojo leidimo. Iš esmės tokiu būdu iš šio teisių turėtojo būtų atimta bet kokia galimybė prieštarauti tokiam dekompiliavimui²².

37. Vis dėlto neatrodo, kad šis klausimas būtų svarbus tokiomis aplinkybėmis, kaip susiklosčiusios pagrindinėje byloje. Iš tiesų iš bylos medžiagos matyti, kad sutartyje tarp *Top System* ir *Selor* nėra jokios nuostatos, draudžiančios *Selor* taisyti klaidas *Top System* kompiuterių programose, arba, kad ir kaip būtų, ši bendrovė prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiame teisme nesiremia tokiomis nuostatomis. Taigi pagal Direktyvos 91/250 5 straipsnio 1 dalį *Selor* turi teisę taisyti klaidas atitinkamose programose.

38. Todėl dabar reikia išnagrinėti, ar ši nuostata leidžia kompiuterio programos įgijėjui dekompiliuoti šią programą siekiant ištaisyti jos klaidas. Pradėsiu šią analizę pateikdamas tam tikrus paaiškinimus, susijusius su sąvoka „dekompiliavimas“.

Dėl sąvokos „dekompiliavimas“

39. Kaip jau nurodžiau²³, kompiuterio programa, kurią programuotojas užrašė žmogui suprantama programavimo kalba, vėliau turi būti pakeista į kompiuteriui suprantamą formą, t. y. į mašininį kodą. Ši operacija atliekama naudojantis specialia programa, t. y. kompiliatoriumi, ir vadinama „kompiliavimu“. Programos versija programavimo kalba vadinama „pirminiu tekstu“, o versija mašinos kaba – „objektiniu kodu“. Tai yra ne paprastas programos perrašymas dvinariu kodu, o nurodymų, kurie pirminiame tekste suformuluoti funkcinio ir abstrakčiu būdu, „vertimas“ į konkrečias instrukcijas, skirtas tam tikrą architektūrą turinčio kompiuterio procesoriaus sudedamosioms dalims. Kai kurios programos, parašytos programavimo kalba, artimesne mašinos kalbai (vadinamos „žemo lygio“ kalbos), yra ne kompiliuojamos, o surenkamos. Tai yra kompiliavimui analogiškas procesas ir, kadangi Direktyvoje 91/250 nedaroma skirtumo tarp šių dviejų procesų, reikia manyti, kad pagal įstatymą kompiliuotos programos ir surinktos programos turi būti vertinamos vienodai.

40. Paprastai kompiuterio programos platinamos tik objektinio kodo forma. Tačiau objektinis kodas nesuprantamas žmogui. Todėl teisėtas kompiuterio programos įgijėjas, norėdamas susipažinti su programos turiniu ir jį pakeisti, be kita ko, siekdamas ištaisyti klaidas, turi pakeisti savo turimą objektinį kodą į žmogui suprantamą programos formą, t. y. į suformuluotą programavimo kalbą. Šią operaciją, vadinamą „dekompiliavimu“, sudaro programos funkcinį nurodymų atgaminimas remiantis objektyviame kode įrašytais instrukcijomis procesoriui. Taigi dekompiliavimas yra „atvirkštinės inžinerijos“ (*reverse engineering*), t. y. operacijos, kuri leidžia suprasti sudėtingo prietaiso konstrukciją remiantis galutiniu produktu, taikymas kompiuterio programoms.

41. Vis dėlto dekompiliavimas neleidžia atkurti atitinkamos kompiuterio programos originalaus pirminio teksto. Iš tiesų kompiliavimo proceso metu tam tikra pirminio teksto informacija, kuri nėra esminė kompiuterio procesoriaus veikimui, yra prarandama, o dekompiliavimo procesas neleidžia jos atgauti. Be to, naudojant tą patį pirminį tekstą po kompiliavimo gali būti gauti skirtingi rezultatai, atsižvelgiant į kompiliatoriaus parametrus. Taigi dekompiliavimo rezultatas yra trečioji programos versija, dažnai vadinama „kvazipirminiu tekstu“. Tačiau taip dekompiliuota programa vis dėlto gali būti iš naujo kompiliuota į veikiantį objektinį kodą.

²² Vis dėlto negalima atmesti galimybės, kad dekompiliavimas gali būti atliekamas siekiant neteisėto tikslo, nesusijusio su klaidų ištaisymu.

²³ Žr. šios išvados 5 punktą.

Dėl dekompiliavimo kaip autoriaus monopolijos elemento

42. Paklaustas, ar kompiuterio programos dekompiliavimui taikytinos išimtinės autorių teisės, kaip antai apibrėžtos Direktyvos 91/250 4 straipsnio a ir b punktuose, pastabas šioje byloje pateikusios suinteresuotosios šalys vieningai atsakė teigiamai. Komisija pateikė išsamų atsakymą šiuo klausimu. Jos teigimu, iš esmės, nors šiose nuostatose dekompiliavimas nėra tiesiogiai nurodytas, tam tikriems veiksams, kurių visuma sudaro dekompiliavimo procesą, kaip antai kompiuterio programos atgaminimui ir pakeitimui, aiškiai taikoma autoriaus monopolija.

43. Pritariu šiam požiūriui.

44. Iš tiesų pagal Direktyvos 91/250 1 straipsnio 2 dalies pirmą sakinį šioje direktyvoje numatyta apsauga taikoma bet kurios formos kompiuterio programos išraiškai. Kaip jau yra nusprendęs Teisingumo Teismas, tiek pirminis tekstas, tiek objektinis kodas yra tos pačios kompiuterio programos išraiškos formos ir jos abi yra saugomos²⁴. Taigi perėjimas iš vienos formos į kitą reikalauja atgaminti ir pakeisti programą.

45. Kalbant apie dekompiliavimą, pažymėtina, kad jį sudaro programos, kuri išreikšta objektinio (saugomo) kodo forma, pakeitimas į „kvazipirminį tekstą“. Toks tekstas – tai programos atgaminimas, išplaukiantis iš jos pakeitimo, o šis pakeitimas – tai mašinos kalbos vertimas į programavimo kalbą. Tokiam atgaminimui aiškiai taikoma išimtinė programos autoriaus teisė pagal Direktyvos 91/250 4 straipsnio b punktą.

46. Tai patvirtina ir šios direktyvos 19 konstatuojamoji dalis, pagal kurią „neteisėtas kodo [formos], kuria kompiuterio programos kopija yra pateikta, atkūrimas, vertimas, pritaikymas ar keitimas yra autoriaus išimtinių teisių pažeidimas“.

47. Galiausiai paskutinį patvirtinimą, kad dekompiliavimui taikomi Direktyvos 91/250 4 straipsnio a ir b punktai, galima rasti šios direktyvos 6 straipsnio 1 dalyje. Iš tiesų šios direktyvos 6 straipsnyje „Dekompiliavimas“ nurodytas „kodo atgaminimas (atkūrimas) ir jo [formos] vertimas, *kaip apibrėžta* [minėtos direktyvos] *4 straipsnio a ir b punktuose*“²⁵. Taigi tai yra netiesioginė sąvokos „dekompiliavimas“, kaip ji suprantama pagal Direktyvą 91/250, apibrėžtis, kurioje aiškiai daroma nuoroda į išimtinės kompiuterio programos autoriaus teises, išvardytas šios direktyvos 4 straipsnio a ir b punktuose.

48. Darytina išvada, kad kompiuterio programos dekompiliavimas priskiriamas prie išimtinių tokios programos autoriaus teisių, numatytų Direktyvos 91/250 4 straipsnio a ir b punktuose.

Dėl dekompiliavimo įtraukimo į Direktyvos 91/250 5 straipsnio 1 dalies taikymo sritį

49. Šios išvados 48 punkte pateiktas konstatavimas reiškia, kad atsakymas į klausimą, ar dekompiliavimui taikoma Direktyvos 91/250 5 straipsnio 1 dalyje numatyta išimtis (arba, geriau formuluojant, – apribojimas), turi būti teigiamas. Šiuo klausimu pritariu Komisijai.

50. Iš tiesų pagal šią nuostatą teisėtas kompiuterio programos įgijėjas turi teisę atlikti visus Direktyvos 91/250 4 straipsnio a ir b punktuose išvardytus veiksmus, kai tokie veiksmai yra būtini šiai programai naudoti, įskaitant klaidų ištaisymą. Todėl logiška, kad jei dekompiliavimas arba jį

²⁴ 2012 m. gegužės 2 d. Sprendimas *SAS Institute* (C-406/10, EU:C:2012:259, 37 ir 38 punktai).

²⁵ Kursyvu išskirta mano.

sudarantys veiksmai, kaip antai kodo atgaminimas ir pakeitimas, patenka į pagal šios direktyvos 4 straipsnio a ir b punktus saugomą sritį, šie veiksmai neišvengiamai turi patekti į minėtos direktyvos 5 straipsnio 1 dalies taikymo sritį.

51. Negali būti pritarta *Top System* pasiūlytam šių nuostatų aiškinimui, pagal kurį dekompiavimas patenka į autoriaus monopolijos sritį pagal Direktyvos 91/250 4 straipsnio a ir b punktus, tačiau jam netaikoma šios direktyvos 5 straipsnio 1 dalyje numatyta išimtis. Iš šių nuostatų struktūros ir teksto aiškiai matyti, kad negalimas kumuliacinis šių dviejų aiškinimų taikymas.

Dėl Direktyvos 91/250 6 straipsnio reikšmės

52. Vis dėlto *Top System* teigia, kad Direktyvos 91/250 6 straipsnis turėtų nulemti kitokį šios direktyvos 5 straipsnio 1 dalies aiškinimą, nei pasiūliau pirmiau. Iš tiesų, šios bendrovės teigimu, minėtos direktyvos 6 straipsnis yra tam tikras *lex specialis* ir tai yra vienintelė nuostata, susijusi su dekompiavimu. Šios nuostatos *lex specialis* pobūdis reiškia, kad dekompiavimas nepatenka į Direktyvos 91/250 5 straipsnio 1 dalies taikymo sritį. Taigi, kadangi pagal šios direktyvos 6 straipsnį dekompiavimas leidžiamas tik siekiant užtikrinti savarankiškai sukurtų kompiuterio programų suderinamumą, dekompiavimas siekiant ištaisyti kompiuterio programoje esančias klaidas be autoriaus teisių turėtojo leidimo turi būti draudžiamas.

53. Vis dėlto šie argumentai neatlaiko kritikos.

54. Iš tiesų, kaip nurodžiau, Direktyvos 91/250 5 straipsnio 1 dalyje nėra išvardyti įvairūs veiksmai, kuriems ji taikytina. Šioje nuostatoje tik nurodomi šios direktyvos 4 straipsnio a ir b punktai ir numatyta, kad pareiga gauti autoriaus teisių turėtojo leidimą netaikoma minėto 4 straipsnio a ir b punktuose „nurodyt[iems] veiksma[ms]“, kai jie būtini kompiuterio programai naudoti. Be to, šioje nuostatoje nėra jokios išlygos dėl minėtos direktyvos 6 straipsnio.

55. Priešingai, Direktyvos 91/250 6 straipsnio 1 dalis yra susijusi su dviem konkrečiomis šios direktyvos 4 straipsnio a ir b punktuose nurodytų veiksmų kategorijomis, t. y. „kodo atgaminimu (atkūrimus)“ ir „jo [formos] vertimu“, tais atvejais, kai šie veiksmai būtini siekiant gauti informaciją, reikalingą savarankiškai sukurtos kompiuterio programos suderinamumui su kitomis programomis užtikrinti, t. y. siekiant kitokio tikslo, nei nurodytas minėtos direktyvos 5 straipsnio 1 dalyje.

56. Taigi niekas nerodo, kad Direktyvos 91/250 6 straipsnis yra *lex specialis* šios direktyvos 5 straipsnio 1 dalies atžvilgiu. Šių dviejų nuostatų taikymo sritis skiriasi, nes jos susijusios su dviem skirtingais atvejais. 5 straipsnio 1 dalis susijusi su kompiuterio programai naudoti būtinais veiksmais, įskaitant klaidų ištaisymą, o 6 straipsnis susijęs su veiksmais, būtinais tam, kad būtų užtikrintas savarankiškai sukurtų programų suderinamumas. Taigi šios dvi nuostatos yra nepriklausomos viena nuo kitos ir jų nesieja *lex specialis* ir *lex generalis* santykis.

57. Taigi reikia atmesti *Top System* argumentą, kad Direktyvos 91/250 6 straipsnis yra vienintelė nuostata, leidžianti kompiuterio programos dekompiavimą.

Direktyvos 91/250 parengiamųjų darbų įtaka

58. Priešingai, nei tvirtina *Top System*, išvados, kad Direktyvos 91/250 5 straipsnio 1 dalis apima kompiuterio programos dekompiliavimą siekiant ištaisyti jos klaidas, nepaneigia iš šios direktyvos parengiamųjų darbų išplaukiantys paaiškinimai.

59. Nepritariu *Top System* argumentams, kurie išdėstyti, be kita ko, atsakant į Teisingumo Teismo klausimus ir pagal kuriuos Direktyvos 91/250 parengiamieji darbai rodo, kad saugomos kompiuterio programos dekompiliavimas galimas tik šios direktyvos 6 straipsnyje apibrėžtomis aplinkybėmis ir tikslais. Iš tiesų *Top System* cituojami dokumentai rodo, kad nuo pat darbų pradžios buvo aišku, jog minėtos direktyvos 4 straipsnio a ir b punktuose apibrėžtos išimtinės autorių teisės apima saugomos programos dekompiliavimą. Kadangi pagal Direktyvos 91/250 5 straipsnio 1 dalį teisėtam įgijėjui leidžiama atlikti visus šios direktyvos 4 straipsnio a ir b punktuose išvardytus veiksmus, kai tai būtina programai naudoti, įskaitant klaidų ištaisymą, tai neišvengiamai apima dekompiliavimą. Taigi visos diskusijos per Direktyvos 91/250 teisėkūros procesą, po kurių į pradinį Komisijos projektą buvo įterptas dabartinis šios direktyvos 6 straipsnis, buvo susijusios su dekompiliavimu, atliekamu kompiuterio programą naudojant *neįprastai*, taigi ne pagal minėtos direktyvos 5 straipsnio 1 dalį. Iš esmės buvo kalbama apie dekompiliavimą siekiant užtikrinti nepriklausomų autorių sukurtų programų suderinamumą.

60. Taigi klaidinga tvirtinti, kaip tai daro *Top System*, jog dekompiliavimas galiausiai nebuvo įtrauktas į Direktyvos 91/250 5 straipsnio taikymo sritį. Iš tiesų tam, kad dekompiliavimui būtų netaikoma šios direktyvos 5 straipsnio 1 dalis, jam taip pat turėtų būti netaikomi ir šios direktyvos 4 straipsnio a ir b punktai, o dėl to jis visiškai nepatektų į autoriaus teisių turėtojo išimtinių teisių sritį, nes nėra kitos nuostatos, galinčios užtikrinti šio teisių turėtojo apsaugą nuo dekompiliavimo. Tačiau tokia išvada būtų absurdiška.

61. Iš tiesų iš Direktyvos 91/250 parengiamųjų darbų matyti tik tai, kad buvo atsisakyta būtent pradinės minties įtraukti į specialią šios direktyvos 5 straipsnio dalį (atskirai nuo šio straipsnio 1 dalies) išimtį dėl dekompiliavimo, atliekamo suderinamumo tikslais, ir buvo nuspręsta įterpti naują, išsamesnį straipsnį, skirtą šiai išimčiai. Tačiau tai neturi jokios įtakos minėtos direktyvos 5 straipsnio 1 dalies taikymo sričiai.

62. Tiesa, kad Taryba labai apribojo šios naujos išimties taikymo apimtį. Be kita ko, buvo atsisakyta Komisijos iš pradžių pasiūlytos idėjos leisti dekompiliavimą naujai sukurtos programos, suderinamos su dekompiliuota programa, priežiūros tikslais. Mano nuomone, tai paaiškinama tuo, kad pagal Direktyvos 91/250 9 straipsnio 1 dalies antrą sakinį nuo šios išimties negalima nukrypti sutartinėmis nuostatomis, priešingai nei 5 straipsnio 1 dalies atveju. Taigi buvo siekiama apsaugoti autorių teisių turėtojus nuo piktnaudžiavimo. Tačiau šiuo atveju dekompiliavimas vis dėlto atliekamas siekiant tikslų, nesusijusių su įprastu programos naudojimu²⁶.

63. Taigi pritariu Komisijos nuomonei, kad Direktyvos 91/250 parengiamieji darbai neleidžia daryti kitokių išvadų nei tos, kurių kyla iš pažodinio ir sisteminio šios direktyvos 5 straipsnio 1 dalies aiškinimo.

²⁶ Be to, kaip paaiškinsiu toliau, manau, kad pagal Direktyvos 91/250 5 straipsnio 1 dalį neleidžiama dekompiliuoti kompiuterio programos dekompiliuotos programos priežiūros tikslais, išskyrus klaidų ištaisymą, kuris suprantamas siaurai (žr. šios išvados 75 ir 76 punktus).

Siūlomas atsakymas

64. Taigi siūlau į pirmąjį prejudicinį klausimą atsakyti: Direktyvos 91/250 5 straipsnio 1 dalį reikia aiškinti taip, kad pagal ją teisėtam kompiuterio programos įgijėjui leidžiama dekompiliuoti šią programą, kai tai būtina siekiant ištaisyti klaidas, turinčias įtakos jos veikimui.

Dėl antrojo prejudicinio klausimo

65. Antruoju prejudiciniu klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas siekia išsiaiškinti, ar tuo atveju, jei Direktyvos 91/250 5 straipsnio 1 dalis turėtų būti aiškinama kaip leidžianti teisėtam kompiuterio programos įgijėjui dekompiliuoti šią programą, kai tai būtina siekiant ištaisyti klaidas, šis dekompiliavimas turi atitikti šios direktyvos 6 straipsnyje nustatytus reikalavimus, ar kitus reikalavimus.

Dėl iš Direktyvos 91/250 6 straipsnio kylančių reikalavimų taikymo

66. Direktyvos 91/250 6 straipsnyje nustatyta autoriaus teisių į kompiuterio programą turėtojo išimtinių teisių išlyga, leidžianti dekompiliuoti šią programą, kai tai būtina siekiant užtikrinti kitos savarankiškai sukurtos programos suderinamumą su minėta programa. Kartu su šia išimtimi įtvirtinti tam tikri draudimai ir sąlygos, išvardyti šioje nuostatoje.

67. Remiantis mano analize²⁷, Direktyvos 91/250 6 straipsnis yra savarankiškas šios direktyvos 5 straipsnio ir visų pirma šio straipsnio 1 dalies atžvilgiu. Minėtos direktyvos 6 straipsnyje įtvirtintos išimties taikymo sritis ir tikslai skiriasi nuo tos pačios direktyvos 5 straipsnio 1 dalyje numatytos išimties taikymo srities ir tikslų, taip pat yra skirtingai apibrėžti pagal ją leidžiami veiksmai.

68. Taigi Direktyvos 91/250 6 straipsnyje nustatyti reikalavimai negali būti taikomi nei tiesiogiai, nei pagal analogiją šios direktyvos 5 straipsnio 1 dalyje numatyta išimčiai.

69. Vis dėlto tai nereiškia, kad pastarosios išimties taikymas neturi atitikti jokio reikalavimo.

Dėl kitų taikytinų reikalavimų

70. Iš tiesų, atsižvelgiant į Direktyvos 91/250 5 straipsnio 1 dalies formuluotę, šioje nuostatoje įtvirtinta išimtinių teisių išlyga neatsiejama nuo tam tikrų sąlygų ir apribojimų²⁸.

71. Visų pirma šia išimtimi gali pasinaudoti tik teisėtai kompiuterio programos įgijėjas. Neatrodo, kad šis aspektas keltų problemų pagrindinėje byloje, todėl nereikia jo išsamiau nagrinėti.

72. Be to, atlikti veiksmai, šioje byloje – veiksmai, kurių visuma sudaro kompiuterio programos dekompiliavimą²⁹, turi būti būtini tam, kad būtų galima naudoti šią programą pagal paskirtį ir, konkrečiai kalbant, – ištaisyti klaidas. Dėl šios sąlygos reikia pateikti toliau nurodytas pastabas.

²⁷ Žr., be kita ko, šios išvados 52–56 punktus.

²⁸ Žr., be kita ko, Janssens, M.-Ch., minėtas veikalas., p. 127.

²⁹ Žr. šios išvados 45–47 punktus.

73. Pirma, reikia apibrėžti sąvoką „klaida“. Iš tiesų pats klaidos buvimas kompiuterio programoje gali būti šios programos autoriaus ir jos naudotojo nesutarimo dalykas³⁰. Naudotojo požiūriu, tam tikras dalykas gali būti klaida, o minėtos programos autoriaus požiūriu – funkcija arba savybė, kurias buvo siekta įdiegti. Nors Direktyvoje 91/250 ši sąvoka neapibrėžta, ši apibrėžtis vis dėlto gali būti kildinama iš šios direktyvos 5 straipsnio 1 dalies formuluotės ir tikslo.

74. Pagal šią nuostatą kompiuterio programos teisėto įgijėjo atliekami veiksmai turi leisti jam „naudoti [šią programą] pagal paskirtį ir taisyti jos klaidas“. Taigi klaidų ištaisymas susijęs su programos naudojimu pagal jos paskirtį.

75. Kompiuterio programos paskirtis yra tokia, kaip ją apibrėžė jos autorius, arba, atsižvelgiant į aplinkybes, ta, dėl kurios ją įsigyjant susitarė tiekėjas ir įgijėjas. Taigi klaida – tai veikimo sutrikimai, kurie trukdo naudotis programa pagal šią paskirtį. Tik tokių klaidų ištaisymas gali pateisinti naudotojo veiksmus, įskaitant dekompiliavimą be autoriaus teisių turėtojo sutikimo.

76. Priešingai, joks programos pakeitimas ar pagerinimas, palyginti su jos pradine paskirtimi, nereiškia, kad yra taisomos klaidos, pateisinančios tokius veiksmus. Kalbama, be kita ko, apie programos atnaujinimą, susijusį su technologijų pažanga. Kitaip tariant, kompiuterio programos techninis senumas nėra klaida, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 91/250 5 straipsnio 1 dalį.

77. Iš tiesų, kadangi kompiuterio programos ne tik sudaro praktiniam naudojimui skirtą kūrinių kategoriją, bet ir priklauso ypač greito technologinio vystymo sektoriui, normalu, kad jos ilgainiui tampa pasenusios. Pasenusių programų problemos sprendimas atnaujinant kompiuterio programas arba net pakeičiant jas naujomis programomis priskiriamas įprastam šių programų, kaip autorių teisių saugomų objektų, naudojimui, taigi patenka į šių teisių turėtojų prerogatyvų sritį.

78. Antra, kompiuterio programos naudotojo įsikišimas turi būti būtinas atsižvelgiant į siekiamą tikslą. Šioje byloje kyla klausimas, ar kompiuterio programos dekompiliavimas yra klaidų ištaisymui būtinas veiksmas ir kiek jis būtinas.

79. Žinoma, yra klaidų, kurias naudotojas gali ištaisyti be prieigos prie programos pirminio teksto, t. y. „rankiniu būdu“ arba naudodamas tam skirtą programinę įrangą. Tačiau atrodo, kad pastabas šioje byloje pateikusios šalys sutaria dėl to, kad šis klaidų ištaisymas dažniausiai reikalauja padaryti pakeitimų pačiame programos kode. Kadangi objektinis kodas nesuprantamas žmogui, toks ištaisymas reikalauja turėti prieigą prie pirminio teksto arba išversti objektinį kodą į pirminį tekstą (kvazipirminį tekstą³¹). Taigi kyla toks klausimas: kokiomis aplinkybėmis šis poreikis pateisina programos dekompiliavimą, kurį atlieka jos teisėtas įgijėjas?

80. *Top System* nurodo, kad tokie atvejai yra labai reti ir išimtiniai. Šios bendrovės teigimu, daugeliu atvejų arba teisėtas kompiuterio programos įgijėjas jau turi pirminį tekstą, arba autoriaus teisių turėtojas gali suteikti jam prieigą prie šio teksto, arba autoriaus teisių turėtojas pagal programos priežiūros sutartį atsako už klaidų ištaisymą.

81. Nenagrinėsiu atvejo, kai teisėtas įgijėjas turi dar nesukompiliuotą ar jau dekompiliuotą programos versiją, t. y. turi prieigą prie pirminio teksto. Akivaizdu, kad esant tokiai situacijai dekompiliavimas nėra būtinas. Daugiau problemų kelia šio įgijėjo ir autoriaus teisių į

³⁰ Pagrindinės bylos procese *Top System* neigia, kad aptariamoje programoje buvo padaryta klaida, nors prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nurodo, jog atlikus ekspertizę buvo konstatuotas tokios klaidos buvimas.

³¹ Žr. šios išvados 41 punktą.

kompiuterio programą turėtojo santykiai ir jų abipusiai išipareigojimai. Tačiau šiuo atveju kalbama ne apie būtinybę dekompiliuoti programą siekiant ištaisyti klaidas, o apie Direktyvos 91/250 5 straipsnio 1 dalies taikymo sąlygą, t. y. apie tam prieštaraujančių sutartinių nuostatų nebuvimą.

82. Primintina, kad Direktyvos 91/250 5 straipsnio 1 dalis taikoma, „[j]ei nėra konkrečių sutartinių nuostatų“. Kitaip tariant, programos įsigijimo sutartyje gali būti numatyta programos naudojimo tvarka, įskaitant klaidų ištaisymą, ir apribota įgijėjo galimybė atlikti veiksmus, kuriems taikoma savininko monopolija, kiek tai susiję su šiuo klaidų ištaisymu. Šis apribojimas gali apimti ir absoliutų draudimą įgijėjui taisyti klaidas³². Tokiu atveju šioje nuostatoje numatyta išimtis netaikoma, o įgijėjo veiksmai apsiriboja tais, kurie leidžiami pagal sutartį.

83. Priešingai, jeigu šalių sudarytoje sutartyje nenustatyta tokio apribojimo, mano nuomone, teisėtas kompiuterio programos įgijėjas gali atlikti Direktyvos 91/250 4 straipsnio a ir b punktuose išvardytus veiksmus, įskaitant programos dekompiliavimą, kai tai būtina, be kita ko, siekiant ištaisyti klaidas. Šis įgijėjas neturi kitų pareigų autoriaus teisių į programą turėtojo atžvilgiu. Taigi jis neprivalo nei prašyti, kad autoriaus teisių turėtojas ištaisyty klaidas, nei prašyti suteikti prieigą prie programos pirminio teksto, nei kreiptis į teismą, kad šis nurodytų autoriaus teisių turėtojui atlikti vieną ar kitą veiksmą. Tačiau, nors tokios pareigos nekyla iš minėtos direktyvos 5 straipsnio 1 dalies, reikia turėti omenyje, kad dekompiliavimas – tai procesas, kuris reikalauja daug darbo, yra brangus ir jo rezultatas gali būti nenuspėjamas. Taigi praktikoje naudotojai renkasi šį procesą tik tuomet, kai nelieka kitos išeities³³.

84. Akivaizdu, kad kilus ginčui jurisdikciją turintis teismas turės nustatyti tikslų kompiuterio programos įsigijimo sutarties šalių teisių ir sutartinių prievolių turinį.

85. Nors tam, kad būtų ištaisyta klaida, dažnai reikia pakeisti labai nedidelį kompiuterio programos kodo fragmentą, šiam fragmentui surasti gali prireikti dekompiliuoti didelę programos dalį ar net visą programą. Todėl negalima teigti, kad toks dekompiliavimas nėra būtinas klaidai ištaisyti, nes dėl to klaidų ištaisymas taptų neįmanomas ir Direktyvos 91/250 5 straipsnio 1 dalyje numatyta išimtis taptų neveiksminga. Taigi pagal šią nuostatą teisėtas kompiuterio programos įgijėjas turi teisę dekompiliuoti programą ne tik tiek, kiek to reikia klaidai *stricto sensu* ištaisyti, bet ir tiek, kiek to reikia siekiant surasti šią klaidą ir programos dalį, kurią reikia pakeisti.

86. Galiausiai reikia konstatuoti, kad Direktyvos 91/250 5 straipsnio 1 dalyje visiškai nepaminėti apribojimai, susiję su informacijos, gautos po kompiuterio programos dekompiliavimo, naudojimu, kaip antai nustatyti šios direktyvos 6 straipsnio 2 dalyje. Tačiau tai nereiškia, kad teisėtas kompiuterio programos įgijėjas, atlikęs šios programos dekompiliavimą klaidų ištaisymo tikslais, vėliau gali naudoti šio kompiliavimo rezultatą kitais tikslais.

87. Iš tiesų pagal Direktyvos 91/250 4 straipsnio b punktą autoriaus monopolija apima ne tik teisę „versti, pritaikyti, sutvarkyti ar kitaip pakeisti kompiuterio programą“, bet ir teisę „atgaminti šių veiksmų rezultatus“, t. y. dekompiliavimo atveju – pirminį tekstą, gautą atlikus šį dekompiliavimą. Taigi bet kokiam minėto pirminio teksto atgaminimui siekiant kitokio tikslo nei klaidų ištaisymas reikalingas autoriaus teisių turėtojo leidimas. Be to, pagal šios direktyvos

³² Tokia galimybė, mano nuomone, egzistuoja, nepaisant Direktyvos 91/250 17 konstatuojamosios dalies formuluotės (žr. šios išvados 31–34 punktus).

³³ Šią dekompiliavimo savybę pabrėžia daug autorių. Žr., be kita ko, Bing, J., minėtas veikalas, p. 423 ir 424.

4 straipsnio c punktą draudžiama viešai platinti kompiuterio programos kopiją be autoriaus teisių į šią programą turėtojo sutikimo, o tai taikoma ir pirminio teksto, gauto atlikus dekompiliavimą, kopijoms.

88. Priešingai, pagal Direktyvos 91/250 1 straipsnio 2 dalį informacija, kuri nėra pati programa, t. y. tam tikra jos išraiškos forma, nėra saugoma³⁴.

89. Taigi į antrąjį prejudicinį klausimą siūlau atsakyti: Direktyvos 91/250 5 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama taip, kad kompiuterio programos dekompiliavimui pagal šią nuostatą, kuris atliekamas siekiant ištaisyti klaidas, netaikomi šios direktyvos 6 straipsnio reikalavimai. Tačiau toks dekompiliavimas gali būti atliekamas tik tiek, kiek to reikia šiam klaidų ištaisymui, ir laikantis įgijėjo sutartinių įsipareigojimų.

Išvada

90. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, siūlau Teisingumo Teismui į *cour d'appel de Bruxelles* (Briuselio apeliacinis teismas, Belgija) pateiktus prejudicinius klausimus atsakyti taip:

- 1) 1991 m. gegužės 14 d. Tarybos direktyvos 91/250/EEB dėl kompiuterių programų teisinės apsaugos 5 straipsnio 1 dalį reikia aiškinti taip, kad pagal ją teisėtam kompiuterio programos įgijėjui leidžiama dekompiliuoti šią programą, kai tai būtina siekiant ištaisyti klaidas, turinčias įtakos jos veikimui.
- 2) Direktyvos 91/250 5 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama taip, kad kompiuterio programos dekompiliavimui pagal šią nuostatą, kai jį atlieka teisėtas įgijėjas, siekdamas ištaisyti klaidas, netaikomi šios direktyvos 6 straipsnio reikalavimai. Tačiau toks dekompiliavimas gali būti atliekamas tik tiek, kiek to reikia šiam klaidų ištaisymui, ir laikantis įgijėjo sutartinių įsipareigojimų.

³⁴ Turiu pažymėti, kad manau, jog toks aiškinimas autoriaus teisių į kompiuterio programą turėtojų nesuteikia mažesnės apsaugos nei ta, kuri suteikiama pagal Direktyvos 91/250 6 straipsnio 2 dalį, kai dekompiliavimas atliekamas siekiant užtikrinti savarankiškai sukurtų programų suderinamumą. Iš tiesų, atsižvelgiant į šios direktyvos 1 straipsnio 2 dalį, jos 6 straipsnio 2 daliai negali būti taikomas kitoks aiškinimas nei tas, kad sąvoka „informacija“ reiškia tik tuos kompiuterio programos elementus, kurie saugomi pagal minėtą direktyvą, t. y. jos išraiškos formas, o ne „idėj[as] ir princip[us]“, kuriais remiasi“ šie elementai. Be to, primenu, kad pagal Direktyvos 91/250 9 straipsnio pirmos pastraipos antrą sakinį šios direktyvos 6 straipsniu grindžiamo dekompiliavimo negalima uždrausti pagal sutartį, priešingai nei dekompiliavimo, atliekamo siekiant ištaisyti klaidas.